

Նախնեաց Ռամկորենի հետազոտութեամբ զբաղողներու համար նիւթծուին խիստ հետաքրքրական, հետաքննական կէտ մը կրնայ ըլլալ նոյն առիթն*:

Կ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

* Կը հրատարակենք Յարգելի Յօղուածագրին տողերը միայն զաւտաբարբառ - ծոռն մասնիկին համադրութեամբ համար: Այն քննաւ աղերս չունի նիւթ-ծոռն բառին հետ, որ յայտնապէս աղաւաղում մըն է թրծոռն ին (թրծում արմատէն): Թրծոռն կը համապատասխանէ Եւսեբեայ յունարէն քնագրին $\delta\pi\tau\acute{o}s$ = «խորովեալ», քառին (հմտ. եւ $\delta\pi\tau\acute{\alpha}\omega$ = թրծում, ծննդ. ժԱ. 3). ուստի էջ ծաղիք $\pi\lambda\eta\nu\theta\omicron\nu$ = «ի թրծուն աղիւսոյ», որ նոննոսի «Գրիգոր Աստուածաբանի հինգ ծաղիք Մեկնութեան» մէջ (էջ 23) կը թարգմանուի «խորովեալ աղիւսով» (երկու թարգմանիչներն իրարմէ կը խոտորին նաեւ $\delta\sigma\phi\alpha\lambda\tau\omicron\varsigma$ և $\lambda\alpha\lambda\theta$ եւ կոպար թարգմանութեամբ): Ուշադրութեան արժանի է որ Եւսեբեայ թարգմանիչը մի եւ նոյն տեղ թրծոռն աղիւսի կը հակադրէ «լոկ» ($\alpha\pi\lambda\omicron\upsilon\varsigma$, յոյն քնագրին այժմ՝ $\alpha\delta\tau\eta\varsigma$ = նոյն) աղիւսոյ, այս ինքն ոչ-թրծուն:

Ուստի միւթծոռն = «նիւթածոյ, նիւթեղինեալ» իմաստով անյարմար է տեղւոյն. եւ ինչո՞ւ կասկածիլ է. Վարդանանի շատ յաջող սրբագրութեան վրայ, քանի որ նոյն թարգմանիչն $\delta\pi\tau\acute{o}s$ նաեւ այլուր թրծոռն կը թարգմանէ:

Յարգելի յօղուածագիրը հարկ կը համարիմ ուշադիր ընել որ այժմեան զաւտաբարբառներու բառագանձն, քերականութիւնը եւ համաձայնութիւնը որդեապի ալ աղբիւր են Նախնեաց մատենագրութեան եւ հայերէն լեզուի ինչ ինչ երևոյթներու լուծման կամ լուսաբանութեան համար, բայց այս աղբիւրէն մեծ զգուշութեամբ միայն կարելի է օգտուիլ եւ այն հազուադէպ դէպքերու մէջ, երբ մանաւանդ հարցաւորուած առարկան դասական գրականութեան հայի:

Հ. Ն. Ա.

2. «Խաղափ քաղաք», — «Բայց եղբարք վաղվաղակի գիշերայն յուզարկեցին զՊաւղոս եւ զԸիղա[ւ] ի Բերթ[ւ]... Բայց իբրեւ գիտացին... եթէ եւ ի Բերթ[ւ]» պատմեցաւ ի Պաւղոսէ բանն Աստուծոյ, Գործք Առաք., ԺԷ, 10, 13: Այս հատուածին մէջ մեր նոտարագրած անունը Եփրեմի մեկնութեան մէջ կը ներկայանայ «Խաղափ» կամ «Խաղափ» շատ հետաքրքրական տարակէ տակ, «բայց զՊաւղոսեանն փախուցին ի Խաղափ քաղաք... եւ իբրեւ հաւատացին եւ ի Խաղափ... եւ անց զնաց ի Խաղափայն (այսպէս կ'ուղղեմ բնագրին ի Խաղափայն յայտնապէս եղծութեանցումը) Թեոփոնիկացւոյն» (հրատ. Ա. Կի-նեան, էջ 31): Waltonի Polyglottaին մէջ խնդրական այս անուան գիմաց յոյն, լատին, ասորի եւ եթովպերէն բնագրիները հայ Գործք Առաքելոցի նման ունին միաձայնութեամբ «Բերթ» ($\text{B}\epsilon\rho\omicron\iota\alpha$, Beroea, $\text{B}\epsilon\rho\omicron\iota\alpha$), միայն արաբ բնագրին է որ կը շեղի հոս ու կը ներկայանէ

حلب العربي (= Հաղաբ արեւմտեան) ընթերցուածը, որ կը յիշեցնէ Եփրեմի գործածած «Խաղափ» ձեւը: Ինչպէս յայտնի է տեղւով տարբեր, բայց անունով նոյն երկու «Բերթ» քաղաք կայ, մին Մակեդոնիա՝ Բերթոս լեւան ստորոտը Թեոփոնիկէն ոչ շատ հեռու (տես Schuster, Biblische Geschichte, II, էջ 552—553), իսկ միւսն Ասորիք՝ Անտիոքի եւ Հերապոլոսի միջեւ (Plin. 5, 19. Strabo 16, 751): Վերջին «Բերթ» նոյնացուցած են ոմանք այժմեան Հալէպին հետ (Niceph. Callist. 14, 39. Mannert, VI, 1, 514). այսպէս կարծած է անտարակոյն նաեւ Գործք Առաքելոցի արաբացի թարգմանիչը, այսպէս ունեցած է անկասկած եւ Եփրեմ իր մեկնաբանած բնագրին մէջ, սա կարեւոր տարբերութեամբ սակայն որ վերջիններուն քով մակեդոնական «Բերթ» զարմանալիօրէն «Հալէպ» (= Խաղաբ) անուանուած է. ու մակեդոնական Բերթան զանազանեալ համար արեւելեան կամ Ասորիքի Հալէպէն, Գործք Առաքելոցի արաբացի թարգմանիչը գործածած է «Հալաբ արեւմտեան», իսկ Եփրեմ «Խաղափ Թեոփոնիկէն»-ը: Հայ բնագրին կրկին անգամ գործածած «Խաղափ» տառադարձութեան հարազատութիւնը կասկածելի է ինծի համար, ուղիղ ձեւը նախապէս եղած պիտի ըլլայ «Խաղափ» ինչպէս կայ արդէն եղծուած «Խաղափայն» ընթերցուածին մէջ, զոր ուղղեցի ի «Խաղափայն»: Հմմտ. եւ Սեբիոս, էջ 32 «Եւ զնացեալ ընդ արեւմտոյն զուղիղ ճանապարհ երթեալ մօտին ի քաղաքն որ կոչի Խաղաբ. եւ դադարեցին անդ»:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԼԵՍԿԱՏԱՐ ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ՈՐՈՆՔ ԿԸ ԳՏՆՈՒՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՄԷՋ Ի ՎԻԵՆԱ

1794—1921

(Հարաւարտութիւն)

ՆՈՐ 2ԱՅՆ. Հաբաթաթերթ, Երեւան 1911, թ. 1—9, [663]
ՆՈՐ ՄԱՍՈՒԼ. Հաբաթաթերթ, Երեւան 1913, թ. 1 (60)—30. շարունակութիւն է «Կռան»-ի, Պալա. թ. 20 (78), 22 (80)—34: [664]
ՆՈՐ ՄԻՏՔ. Ամսաթերթ, Նիւ Եորք 1916, թ. 1—2, [665]

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ ԼՐԱԲԵՐ. Ամսաթերթ, Նոր
 Զուղա 1904—1908 (Ա.—Ե. տարի):
 Պ—Կ. 1906, Թ. 9—: — 1907, Թ. 1, 3—:
 — 1908, Թ. 3, 6, 9—: [666]

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԵՂ (Խմբարարի). Վան 1909, Թ. 20—
 21 միայն: [667]

— Ֆրէզնո 1909, Թ. 1—6 շարունակութիւն
 «Քաղաքացի» [668]

— ՔԱՂԱՔԱՅԻ, Ֆրէզնո 1909, Թ. 173—շա-
 րունակութիւն վերնոյն: [669]

— Հաբաթաթերթ, Ատանա 1919/20, Թ. 1—
 15 (կը շարունակուի իբր օրաթերթ): [670]

Պ—Կ. Թ. 3—14: [671]

— Օրաթերթ, Ատանա 1921, Թ. 1—123: [672]

Պ—Կ. Թ. 43—45, 51, 54, 56: [673]

ՆՈՐ ՓՈՐԶ. Մոսկուա 1897, Թ. 1: [674]

ՆՈՐ ՕՐ. Կիսաշաբաթաթերթ, Գաշիբէ 1900—
 1901 (Ա.—Բ. տարի), Թ. 1—103: [675]

— Կ. Պոլիս 1908: [676]

2-շէն: [677]

ՆՈՐ ՕՐԵՐ. Հաբաթաթերթ, Բազու 1908—
 1909 (Ա.—Բ. տարի), Թ. 1—2: [678]

Պ—Կ. 1908 (Ա. տարի): [679]

ՆՈՒՐԱԿ. Ամսաթերթ, Նիւ Եփսոս 1910/11
 Թ. 1—6: [680]

— Ամսաթերթ, Պոստոն 1910/11, Թ. 1—5: [681]

ՀԱՆԹ. Կիսամսամեայ-օրաթերթ-շաբաթա-
 թերթ, Կ. Պոլիս 1911—1915 եւ 1918—
 1919 (Ա.—Ե. տարի), իբր շաբաթաթերթ
 Թ. 1—37 ապա դադարած: [682]

— Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1913, Թ. 1261—1307,
 տեւ նաեւ «Ազատամարտ»: [683]

ՀԱՌԻՎԱՌԻ. Կիսաշաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս
 1876, Թ. 1—50: [684]

ՀԱՐԺՈՒՄ. Կիսաշաբաթաթերթ, Վառնա 1898—
 1907 (Ա.—Ժ. տարի): [685]

Պ—Կ. 1907, Թ. 867: [686]

— Հաբաթաթերթ, Տրապիզոն 1910, Թ. 1, 2: [687]

— Հաբաթաթերթ, Ախալքա, 1921: [688]

2-շէն: [689]

— Ամսաթերթ, Այնթապ 1921: [690]

2-շէն: [691]

ՀԱՐԺՈՒՄՆ ԳՐԱԿԱՆ ԻՄՍԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ. ԱԺ-
 աթերթ, Կ. Պոլիս 1883—1888 (Ա.—Զ.
 տարի): [692]

— Հաբաթաթերթ, Դեհերան 1894—1897 (Ա.—
 Դ. տարի): [693]

Պ—Կ. 1894, Թ. 40, 49: [694]

— Կիսամեայ, Վառնա 1900/01, Թ. 1—20: [695]

ՀԱՆԻՂ. Օրաթերթ, Տփլիս 1907, Թ. 5—6: [696]

Պ—Կ. Թ. 1—4: [697]

— Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս, Թ. 1—143,
 1919/20, Թ. 1ը «Նոր Հայաստան» անուամբ.
 1920, Փետր. 23ին կը միանայ «Իգնատ»
 Ազադի հետ: [698]

Պ—Կ. Թ. 3—12, 20, 22—38, 40—52, 54—
 62, 64—72, 74—78, 80—83, 85—89,
 91—92, 94—95, 97—102, 104—116,
 119—122, 124—125, 130—131, 133—
 135, 137—139: [689]

ՀԱՆԻՂ-ԻԳՆԱՏ-ԱՂԱ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս
 1920/21, Թ. 13—18 միայն ունինք: [690]

ՀԵՓՈՐ. Հաբաթաթերթ, Բազու 1908:
 Պ—Կ. Թ. 1, 8—10, 13, 14: [691]

— (Խմբարարի). Կեսարիա 1910, Թ. 4—6, 14,
 26—27 միայն: [692]

— Ամսաթերթ, Պոքարէշ 1912/13, Թ. 1—7: [693]

ՀԻՐԱԿ. Ամսաթերթ, Աղէքսանդրիա 1905
 (Ա. տարի), Թ. 1—11: — Գաշիբէ 1906/7
 (Բ. տարի), Թ. 1—9: — Կ. Պոլիս 1909
 (Գ. շրջան): [694]

— Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1921, Թ. 1, 7—9
 միայն ունինք: [695]

ՀԻՔԱԿՕ. Հաբաթաթերթ, Զիքակո 1919, Թ. 1
 եւ 2: [696]

ՀՈՂ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1910—1913 (Ա.—
 Գ. տարի), Թ. 26: [697]

ՀՈՂԱԿԱԹ. Կիսամեայ, Նիւ-Եփսոս 1919, Թ. 3,
 5, 8 միայն: [698]

Պ—Կ. Թ. 1—2, 4, 6—7, 9—: [699]

ՀՈՒՀԱՆ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1913,
 Թ. 1—10: [700]

ՀՏԵՄԱՐԱՆ. Կալկաթա (Հնդ.) 1830: [701]

2-շէն: [702]

— Պիտանի գիտելեաց, ամսաթերթ, Զմիւռնիա
 1839—1854 (Ա.—Ե. տարի), կը շարունա-
 կուի «Աւետարան» անուամբ: [703]

ՈՃ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս
 1887, Թ. 1 եւ 2: [704]

ՈՍԱՆ. Եռամեայ-երկշաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս
 1911—1912 (Ա.—Բ. տարի): [705]

— Կիսամեայ, Կ. Պոլիս 1919: [706]

2-շէն: [707]

ՈՐԲՈՒՆԻ. Ամսաթերթ, Աղէքսանդրիա (Ա.—
 Գ. տարի): 1919, Թ. 1—8: — 1920, Թ. 9—11:
 — 1921, Թ. 12: [708]

ՈՒՍԱՆՈՂ. Օրդան Եւր. Հ. Ուս. Միութեան, 1909,
 Թ. 1, 2, Պարիս: — 1909, Թ. 3, 4, Ժընև:
 — 1910, Թ. 5, Պարիս: — 1911, Թ. 6,
 Ժընև: — 1912, Թ. 7, Կ. Պոլիս: — 1914,
 Թ. 8, Ժընև: [709]

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐ. Կիսամեայ, Սինկափոր 1850—
 1853 (Բ.—Ե. հատոր): [710]

Պ—Կ. 1849, (Ա. հատոր), Թ. 1—12: — 1852
 (Գ. հատոր), Թ. 62—63, 76—84: [711]

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1911—
 1915 (Ա.—Ե. տարի): [712]

2ԷԶՈՔ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1910, Թ. 1—7:
 — Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1911, Թ. 1 (16)—
 15 (39): [713]

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԱՍՈՒԼ. Կիսաշաբաթաթերթ-
 շաբաթաթերթ (Ա.—Գ. տարի): Ռուսձուք
 1915, Թ. 13—22: — Սօֆիա 1918—1920,
 Թ. 1—29: — Ռուսձուք 1920/21, Թ. 30—:
 1915, Թ. 1—12, 18: — 1918/19: —
 1920, Թ. 7: [714]

- ՊԱՀԱԿ. Հաբաթաթերթ-երկօրեայ (Ա.—ԺԱ. տարի): Փրավիտէն 1911—1915, Թ. 40:
— Պոստոն 1915 (Թ. 40)—1921, Թ. 922 ուլ
կը միանայ «Ազգ.» չհետ:
Պալատ 1911, Թ. 44: — 1912/13, Թ. 22: —
1916/17, Թ. 16—25, 29—62: — 1917/18,
Թ. 77: — 1918/19, Թ. 82, 83: — 1919/20,
ամբողջ: — 1920/21, Թ. 1—11, 15, 23—
25, 34—35, 123: — 1921/22, Թ. 41 (850),
110 (918)—112 (921): [712]
- ՊԱՅԲԱՐ. Օրաթերթ, Տփլիս 1907, Թ. 1 միայն,
կը շարունակուի «Ազադայ» անուամբ: [713]
- Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1908, Թ. 1—4: [714]
- Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1911, Թ. 1—5, տես
նաեւ «Արեւելք»: [715]
- Կիսամսեայ (սամբատիկ), Պարտիզակ 1912—
1914 (Ա.—Գ. տարի): [716]
- Պալատ 1912, Թ. 1—3: — 1914, Թ. 3, 4,
13: — 1916 ուր: [717]
- 2-ւինչ: [718]
- ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ. Ամսաթերթ՝ Բագու
1908, Թ. 1—12: [719]
- ՊԱՏԱՆԻ. Ամսաթերթ, Լոնտոն 1902—1907
(Ա.—Զ. տարի): [720]
- ՊԱՏԱԿԵՐ. Կիսամսեայ, Կ. Պոլիս 1890—1900
(Ա.—Ժ. տարի): [721]
- Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1887, Թ. 1. [722]
- ՊԱՏՐԱՍՏ. Կիսամսեայ, Իզմիր, 1920—1922
(Թ. 1—22 Բ. տարի): [723]
- Պալատ 1920. Ա. տարի: [724]
- ՊԱՐ. Ամսաթերթ (Հայ. Փրանս.), Պարիս 1920.
2-ւինչ: [725]
- ՊԱՐՏԻԶ. Հաբաթաթերթ, Աղէքսանդրիա 1903
— 1904, Թ. 1—50: [726]
- Պալատ Թ. 35—36: [727]
- ՊԱՐՏԻԶԱԿ (սամբատիկ). Պարտիզակ 1908, Թ. 1:
— Վեցամսեայ, Պարտիզակ 1909—1912 (Ա.—Գ.
տարի): [728]
- ՊԵԳԱՍԵԱՆ ԹԻՌԶԵԿ. Տասնօրեայ, Կ. Պոլիս
1863—1866 (Ա.—Գ. շրջան): [729]
- ՊԵՇԱԿ. Գահիրէ 1906, Թ. 1: [730]
- ՊՈՆՏՈՍ. Կիսամսեայ-Հաբաթաթերթ, Տրապիզոն
1910, Թ. 1—9: [731]
- Պալատ Թ. 10: [732]
- ՊՍԱԿ. Հաբաթաթերթ, Երեւան (Ա.—Ե. տարի):
1880, Թ. 1: — 1882, Թ. 13, 30: —
1883, Թ. 1—8, 10—12: [733]
- Պալատ 1880, Թ. 2: — 1881, Թ. 1: —
1882, Թ. 1—12, 14—29, 31: — 1883,
Թ. 9: — 1884, Թ. 1: [734]
- ՊՐՈՒՍԱ. Պրուսա 1874? [735]
- 2-ւինչ: [736]
- ՋԱՆԱՍԻՐ. Եռամսեայ-ամսաթերթ-կիսամսեայ,
Փրէզնո 1916—1921 (Բ.—Է. տարի): [737]
- Պալատ 1915, Ա. տարի: — 1916, Թ. 1—6, 8:
[738]

- ՋԱՆԱՍԻՐ. Հաբաթաթերթ. Ախալքալաք 1913
— 1914 (Ա.—Բ. տարի): [739]
- Պալատ 1914, Թ. 4: [740]
- ՌԱԶՄԻԿ. Կիսաշաբաթաթերթ, Ֆիլիպպէ 1905
— 1908 (Ա.—Գ. տարի): [741]
- ՌԱՀՎԻՐԱՅ. Ամսաթերթ 1906—1907: Հոմա
Թ. 1—6: — Ֆիլիպպէ, Թ. 7—8: [742]
- Օրաթերթ, Կ. Պոլիս 1911—1912, Թ. 1—16
(4657—4672), տես նաեւ «Բիւզանդիոն»: [743]
- ՌԱՄԿԱՎԱՐ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1914, Թ. 1:
[744]
- ՌԱՆՋԲԱՐ ԻՐԱՆԻ. Հաբաթաթերթ, Թէհրան
1921—1922, Թ. 3—38: [745]
- Պալատ 1921, Թ. 1—2, 4, 6, 12—14,
28—34: [746]
- ՌԷՔԱՐ. Կիսաշաբաթաթերթ (Հայ., յուն.,
գաղ., աճկ.), Կերասոն 1913, Թ. 2—5, 8:
Պալատ Թ. 1, 6—7: [747]
- ՍԱ-ԴԱՆԱ. Կ. Պոլիս 1913—1914, Թ. 1—7.
տես նաեւ «Կալուօշ»: [748]
- ՍԱՍՈՒՆ. Ամսաթերթ, Կ. Պոլիս 1909, Թ. 1—4:
[749]
- ՍԱՆԱՌԱԿ. Հաբաթաթերթ, Գահիրէ 1919—
1921 (Ա.—Բ. տարի): [750]
- Պալատ 1919—1921, Թ. 5, 7—9, 12—77,
79—93, 102, 109, 138—139, 144: [751]
- ՍԱՓԻԶ. Ամսաթերթ, Ս. Պետրոպոլ 1906—
1907, Թ. 1—12: [752]
- ՍԵՐԱՍԻԱ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1920,
Թ. 1—6 («Երկուշաբթի» կէց): [753]
- Պալատ Թ. 3—5, 7: [754]
- ՍԵՒ ԿԱՏՈՒ. Հաբաթաթերթ, Կ. Պոլիս 1912—
1913, Թ. 1—7: [755]
- ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ. (սամբատիկ). Սերաստիա 1870:
2-ւինչ: [756]
- ՍԷՐ. Հնդկաստանօրեայ-ուրթօրեայ-կիսաշաբաթ-
աթերթ, Կ. Պոլիս 1860—1864 (Ա.—Գ.
տարի): [757]
- Պալատ 1861—1862, Բ. տարի, Թ. 24: —
1863, Թ. 29: [758]
- ՍԻՆԿԱՓՈՐ. Սինկափոր 1847:
2-ւինչ: [759]
- ՍԻՍՈՒԱՆ. Ամսաթերթ, Աղէքսանդրիա 1905,
Թ. 1—2: [760]
- Հաբաթաթերթ. (սամբատիկ). Տէօրթ ԵՊՂ
1920:
2-ւինչ: [761]
- Հաբաթաթերթ, Ֆրէզնո 1919—1920:
Պալատ 1918—1919, Ա. տարի: — 1919—
1920, Բ. տարի, Թ. 1—18: [762]
- ՍԻՆԻՔ. Գորիս (Ջանգեղուք) 1920:
2-ւինչ: [763]
- ՍԻՐՏ. (սամբատիկ) Կարին 1910, Թ. 3. միայն
եւ ամսաթերթ 1911, Թ. 1 միայն: [764]
- (Հարսնահիւսի): [765]

Հ. Ռ. Բ.